

BEVEZETŐ

A jog az államisághoz kötött, szerepe a rendezett életviszonyok rögzítése, a demokrácia és a polgárok jogainak védelme. A jognak elő kell segítenie a gazdaság fejlődését, választ kell adnia a kor kihívásaira. A jogot az arra feljogosított állami szervek alkotják, így az állami akarat jelenik meg jogszabály formájában. A politika megelőzi a jogot, a jogszabályok megalkotása visszavezethető a népre, a választók akaratára.

A jog – ide nem értve az európai uniós joganyagot és a nemzetközi jogot – egy meghatározott államterületen belül fejti ki a hatását. A jog akkor töltheti be szerepét, ha demokratikus alapelveken nyugszik, ellenkező esetben a jog már nem véd, nem épít, hanem ártalmas eszköz egy elnyomó hatalom kezében. Egy ország prosperáló gazdasági helyzete, fejlődése, a társadalom belső békéje magával hozza a jogbiztonságot, a jogállamiság érvényre jutását, a jog harmonikus fejlődését.

Ezzel szemben, amikor egy országban külső vagy belső okok folytán politikai, gazdasági vagy akár morális válság alakul ki, a jog szerepe is megváltozik. Az állami szervek drasztikus, akár „unortodox” lépésekre kényszerülnek, és így a jog korábbi, békés viszonyok közötti rendje felbomlik.

A válságok jellege, súlyának mértéke számos eltérést mutathat. Vannak olyan válságok, amelyek csak egy országot érintenek, léteznek regionális, illetve világválságok, amelynek következményei messze meghaladják egy ország határait.

A válságkezelés a válság jellege szerint szinte valamennyi jogágot érintheti. Ez így volt a múltban és így van a jelenben is. A válságkezelés kereteit azonban a nemzeti alkotmány, illetve az államot kötő transznacionális jog határolja be. Vannak olyan válságok, amelyek kezelésének kereteit a nemzeti alkotmányok jelölik ki. Ilyen például a rendkívüli állapot, a szükséghelyzet, a vészhelyzet, egy egészségügyi válsághelyzet vagy akár a migrációs válsághelyzet. A nemzeti alkotmányok általában meghatározzák, hogy ilyen helyzetekben mely szerv milyen rendkívüli jogosítványokkal bír, illetve mely alapjogok felfüggesztésére van lehetőség. Gondoljunk csak arra, amikor egy egészségügyi válsághelyzetre tekintettel kijárási tilalmat kell bevezetni vagy a gyülekezési jogot kell korlátozni.

A nemzeti alkotmányokon túlmenően a nemzeti alkotmánybíróságok is jogosultak alkotmányértelmezés révén a válság megelőzése érdekében egy – az általánostól eltérő – speciális jogosítványt biztosítani pl. az államfő részére. Magyaror-

szágon az Alkotmánybíróság határozatában feljogosította a köztársasági elnököt, hogy egy kinevezés aláírását megtagadja, amennyiben az az államszervezet demokratikus működésének súlyos zavarát eredményezné (azóta ez az alkotmányértelmező megállapítás már az Alaptörvény részét képezi).

A válság felismerésének és kezelésének fő felelőse azonban a kormány. A kormány és apparátusa rendelkezik azzal a szakértelemmel és információval, amely alapján a válság bekövetkezésének veszélyét előre láthatja, illetve a bekövetkezett válságot kezelni tudja. Egy kormány mondhatja, hogy a válság bekövetkezéséért a felelősség az előző kormányt terheli, de a válság kezelése már a mindenkor hatalmon lévő kormányt illeti, és a válságkezelés sikerességének vagy sikertelenségének megítélése a regnáló kormány kockázata. A kormány válságkezelő cselekedetei között a legfontosabb a jogalkotás, még akkor is, ha egy nagyfokú társadalmi feszültség, elégedetlenség kezelésének vannak más eszközei is (pl. bérfejlesztési intézkedések).

A válságok kezelése során alapvetően a jog eszközrendszerét veszik igénybe, jellemzően a magánjog kárára. Vannak válságok, amelyek szinte csak a közjogot érintik. Ilyen például a migrációs válság, amikor idegrendészeti, büntető jellegű normák (pl. embercsempészet tényállása) megerősítésével kell a válságot kezelni. A gazdasági válságok kezelése azonban gyakorta azt igényli, hogy az állam a szerződéses viszonyokba avatkozzon be a jog eszközével. Ilyen volt a több százezer devizahiteles károsultak érdekében az államnak a szerződéses jogviszonyokba történő beavatkozása, amelyre azért volt szükség, hogy a fogyasztóknak ne kelljen külön-külön pert indítaniuk az érvénytelenség megállapítása érdekében. A háború következtében előállt inflációs válság pedig olyan rendelkezésekre kényszerítette a kormányt, mint pl. az ársapka bevezetése, amely a szabad versenyt és a tulajdonhoz való jogot is érinti.

Amikor válságról beszélünk, akkor joggal kérdezhető meg, hogy a válság előre látható volt-e? Megtette-e az állam a szükséges intézkedéseket a válság megelőzése vagy enyhítése érdekében? Azaz a jog eszközével időben lépett-e, vagy csak utókezelést tudott végezni? Amikor a Covid-19-járvány kitört, akkor az európai intézmények nem tették meg időben a szükséges lépéseket annak érdekében, hogy a járványt előre jelezzék, és hatékonyabban lehessen felkészülni a nem várt eseményekből fakadó problémák enyhítésére. Ez így van nemzeti szinten is.

A polgárok elvárják, hogy az állam az oltalmazó, védelmező szerepét hatékonyan gyakorolja, ne késlekedjék a szükséges és arányos mértékű jogalkotással.

Amikor egy válság túlmegy egy ország keretein, akkor joggal vethető fel, hogy a válságkezelésnek nemzetinek vagy szupranacionálisnak kell-e lennie? Nem vitatva a szupranacionális szervezetek jelentőségét, a felelősség mégis a kormányoké, hiszen az előbbieket csak kereteket tudnak adni, a hatékony válságkezelés szintje azonban mindig nemzeti marad.

BEVEZETŐ

A Magyar Jogász Egylet által megjelentetett *Jogászegyleti Értekezések* jelen kötetének szerzői a jog és a válság kapcsolatát veszik górcső alá, megvizsgálva, hogy az egyes jogágakat miként érinthetik a különböző válságok. Köszönettel tartozunk BODZÁSI BALÁZS-nak, az Egylet kutatási igazgatójának, aki kiváló szerzőket kért fel az egyes tanulmányok megírására, és jómaga nagy tudással, hozzáértéssel szerkesztette, állította össze és részben írta ezt a nagyszerű és sokoldalú kiadványt.

Budapest, 2023. augusztus 24.

Dr. Trócsányi László
egyetemi tanár
a Magyar Jogász Egylet elnöke